

We moeten het zelf doen

(1) We weten te veel. De democratie is in crisis, zeggen ze en daar worden dan talloze verklaringen voor gezocht – van kapitalisme tot ontkerkelijking en van populisme tot emancipatie – maar aan de basis ligt: we weten te veel.

(2) Het lot van een zekere hier niet bij naam te noemen oorlogsheld maakt duidelijk dat de informatie die mensen over zichzelf prijsgeven op Hyves en Twitter ook tegen hen gebruikt kan worden. In mei 2009 werd aan deze militair een Militaire Willemsorde toegekend voor zijn inzet als bevelhebber van de commando's in de Afghaanse Baluchi-vallei. In januari 2010 werden deze heldhaftige soldaat zes borstharen afgenomen. Toen het Nederlands Forensisch Instituut meer haren wilde hebben, omdat ze sporen bleken te bevatten van cocaïne en xtc, had hij die inmiddels afgeschooren; dat deed hij nu eenmaal wekelijks, zei hij. Nee hoor, riposteerde de Staf der Nederlanden met kennis van zaken, foto's op de Hyves-pagina van zijn café toonden de oorlogsheld met nog overal haar. De zaak van de zes borstharen laat zien dat de strafvervolging een nieuw tijdperk is in-

gegaan. Tegenwoordig moet een oorlogsheld er ieder moment rekening mee houden dat men van officiële zijde inzage wil in zijn borsthaar.

(3) Alles te weten maakt machtig: het geeft de overheid greep op de burger. Maar tegelijkertijd kan bepaalde informatie gebruikt worden om het vertrouwen in de overheid te ondermijnen. Zo stelde de oppositie onlangs aan de hand van opgevraagde bonnetjes – verkregen op basis van de Wet Openbaarheid van Bestuur – het declaratiegedrag van een aantal bewindslieden ter discussie.

(4) De filosoof Jean-François Revel schreef in 1983 een boek dat omwille van de titel de laatste tijd nogal eens wordt geciteerd: *How Democracies Perish* (in het Nederlands vertaald als: *Waarom de democratieën sterven*). Revel beweert dat de westerse democratie lijdt aan betonrot: westerse burgers worden van jongs af aan opgevoed met de gedachte dat aan hun beschaving het nodige mankeert. Als burgers van een democratie hebben ze het recht steeds overall openlijk kritiek op te leveren, oppositie te voeren en het oneens te zijn met elkaar en het systeem van de

staat. Indien ze van dat recht nu maar voldoende gebruikmaken, stort de democratie uiteindelijk vanzelf in. Niet dat Revel pleitte voor het communisme, integendeel, maar hij wees graag op alle voordelen van het systeem in de Sovjet-Unie, dat interne kritiek en openbaring van misstanden verbood en daarmee sterker stond dan het Westen met zijn gekrakeel. En nu het openbaren van misstanden – denk aan de duizenden geheime memo's van Amerikaanse ambassades die in 2010 door Wikileaks werden gepubliceerd – een onvoorzien hoge vlucht heeft genomen, is deze waarschuwing opnieuw actueel.

(5) Is er inderdaad wel sprake van een crisis van de democratie? Ja en nee. Aan de ene kant is het niet verstandig alles wat tegenzit te beschouwen als een teken dat de democratie erodeert en dus moet je voorzichtig zijn met te beweren dat onze democratie in verval is. Aan de andere kant is er wel degelijk reden tot oplettendheid en aanleiding voor een voorzichtige crisisstemming: nu de burgers meer weten over het gedrag van de staat en de staat meer weet over het gedrag van de burgers, is de onderlinge verhouding minstens aan herziening toe. Als democratische beslissingen principieel gebaseerd zijn op individuele wensen en voorkeuren van burgers die zelfverantwoordelijkheid dragen, zijn nieuwe democratische technieken vereist. Het is tijd voor herdemocratisering, met informatie als sleutelbegrip.

(6) De explosieve vermeerdering van informatie aan het begin van dit millennium levert gelukkig niet alleen bedreigingen, maar ook kansen op. Beschouwen we de democratie als een methode om onszelf te regeren,

dan moeten we ervoor zorgen dat we de informatie over onszelf ook inderdaad zelf gaan beheren en dat we de beschaving niet zien als een optelsom van andermans fouten, maar als onze eigen verantwoordelijkheid. Herdemocratisering is op dit moment dan ook niets anders dan een herbezinning op de zelfverantwoordelijkheid van de burger. En de informatietechnologie levert daarvoor de middelen.

(7) De huidige gang van zaken roept de vraag op van wie onze gegevens eigenlijk zijn. Misschien biedt de Paspoortwet hierin een duidelijk voorbeeld: mag de staat onze vingerafdrukken opslaan in een centrale database? Is die informatie niet van onszelf? De overheid lijkt zich bij het kiezen van controlemechanismen vooral te laten leiden door de techniek, niet door democratische beginselen van zelfbestuur. Het ontwerp van databases is vaak toegesneden op de behoeften en de belangen van de overheid of van exploitanten zoals vervoersmaatschappijen. De belangen van burgers komen er niet aan te pas. Zo worden de behoeften en rechten van kinderen nauwelijks genoemd in de plannen voor een Elektronisch Kind Dossier. Dat dossier is een sterk door de technologie ingegeven oplossing voor de automatisering van de jeugdgezondheidszorg; snelheid van bestuurlijk handelen lijkt belangrijker dan zorgvuldigheid en legitimiteit. Hoe kan er sprake zijn van democratie als de burgers niet de regie kunnen voeren over hun eigen gegevens? Als we de democratie zien als iets waar we zelf verantwoordelijk voor zijn en als we het gezag over ons bestaan willen terugwinnen, dan moeten we alle burgers minstens

inzage- en correctierecht geven.

(8) Het probleem ligt niet alleen bij de overheid. Het zijn vooral de burgers die vergeten na te denken over de rol van informatie. De omgang met informatie wordt louter besproken in termen van privacy – en om privacy lijkt bijna niemand zich druk te maken. Het inzicht dat er meer op het spel staat dan openbaarmaking van je privéleven, dat je als democratisch burger greep moet houden op informatie, is nog niet op veel plaatsen doorgebroken. De naïviteit waarmee mensen sociale media zoals Facebook en Twitter gebruiken, is onthutsend. Ze leggen hun hele leven niet alleen bloot tegenover de marketeers, ze leveren zichzelf met huid en haar uit aan de overheid, die overal meekijkt.

(9) Wat heeft dit te maken met de democratie? De informatisering vormt een bedreiging voor de zeggenschap van burgers over zichzelf wanneer bedrijven als Google samenwerken met overheden die hun bevoegdheden oprekken tot in het oneindige. In de Verenigde Staten is inmiddels wel het besef doorgedrongen dat de inlichtingendiensten investeren in technologieën die alle internet-toepassingen waarmee het mogelijk is om informatie met elkaar te delen, in de gaten houden. Al deze informatie wordt opgeslagen. *The Wall Street Journal* schrijft al een tijd lang zorgelijk over dit fenomeen, onder de titel 'What they know'. Deze artikelen bieden een angstaanjagend inzicht in de mogelijkheden om informatie-elementen met elkaar in verband te brengen, te koppelen aan iemands IP-adres en zo een accuraat profiel van het hele leven van een individu op te stellen.

(10) Te veel informatie: het verschijnsel bedreigt niet alleen oorlogshelden en burgers, maar ook politici en bestuurders en uiteindelijk zelfs de manier waarop het land wordt bestuurd. Als alles bekend is over iedereen, lijken de beslissingen vanzelf uit die informatie voort te komen. Als alles transparant is, blijft er minder ruimte over voor onzekere keuzes die gebaseerd zijn op normen en waarden. Dit kan ook verklaren waarom de democratische onrust de laatste jaren niet alleen te vinden is onder laagopgeleide, achtergebleven burgers die zich wentelen in ressentiment, maar ook bij de hogeropgeleiden, die beschikken over meer kennis en informatie dan ooit en die zich niet meer vanzelfsprekend van bovenaf laten aansturen. Zo raken in een informatiesamenleving enerzijds de burgers hun invloed kwijt, omdat beslissingen automatisch voor ze worden genomen op basis van hun dossiers – kinddossiers, patiëntendossiers, politiedossiers, inlichtingendossiers. En anderzijds verliest het politieke proces aan aanzien, omdat iedere keuze in twijfel wordt getrokken door burgers die beschikken over informatie die de keuze ondergraaft.

(11) Het debat in de media over de democratie richt zich de laatste jaren dan ook volstrekt ten onrechte op het functioneren van het parlement. Het begrip democratie wordt daarbij zo Haags ingekleurd, dat het langzaam aan lijkt of de staat alleen nog iets van de burgers wil horen op de dag van de verkiezingen, via stemformulieren. Deze beperkte opvatting wordt, gelet op het afkalvende draagvlak voor de politieke partijen, zeker niet meer algemeen gedeeld.

De eerste stap op weg naar herdemocratisering moet daarom een andere invulling geven aan het begrip democratie: een herbezinning op de basisgedachte dat het volk in staat moet zijn beslissingen te nemen die het eigen leven beïnvloeden.

(12) De informatisering, die tot zo veel problemen leidt, kan hierbij gelukkig ook oplossingen geven. De nieuwe technologieën leveren, als de burgers dat willen, ook methodes om meer over te laten aan hen. Je kunt systemen ontwerpen op basis van de wensen van de consument; er zijn technieken die aan de burgers zeggenschap geven over informatie en daarmee toegang verschaffen tot de macht. Daarvoor is het wel nodig dat de burgers de techniek naar hun hand zetten en zich realiseren dat ze niet alles kunnen overlaten aan hun

getergde volksvertegenwoordigers.

(13) De filosoof Phillip Blond pleitte ook al voor zo'n 'democratie van onderop'. Je kunt wel blijven mopperen op het politieke bedrijf, zei hij, maar het is toch allereerst zaak je eigen opdracht en macht op te eisen. "Het gaat erom van de grond af nieuwe vormen van burgerlijke participatie op te bouwen, in het openbaar bestuur en in het particuliere bedrijfsleven." En daarmee vroeg hij dus duidelijk om een ander soort burgerinzet dan de bekende cabaretier die onlangs klachten verzamelde over bedrijven en vervolgens laconiek opmerkte: "Het is nu aan de politiek." Nee, helaas, die tijd is voorbij. De democratie verlangt in de eenentwintigste eeuw meer van haar burgers: de politiek is onze moeder niet.

*naar: M. Februari, filosoof, schrijver en columnist
uit: Vrij Nederland, 18 december 2010*

Tekst 2 We moeten het zelf doen

- 18p 18 Maak een goedlopende samenvatting in correct Nederlands van maximaal **200** woorden van de tekst 'We moeten het zelf doen'. Zorg ervoor dat deze tekst begrijpelijk is voor iemand die de oorspronkelijke tekst niet kent. Uit je tekst moet duidelijk worden:
- welk probleem wordt gesignaleerd, wat als hoofdoorzaak wordt genoemd en hoe dit probleem zich manifesteert;
 - welke oplossingsrichting voor dit probleem wordt gesuggereerd en wat daarbij van groot belang is;
 - hoe betrokken partijen het probleem in de hand werken;
 - welke gevolgen het probleem heeft voor het bestuurlijk proces en de daarbij betrokkenen;
 - hoe de situatie kan worden verbeterd.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.